

»arheologiju« spisa iz prošlosti, a zanemari konkretno životno iskustvo koje promišlja u svjetlu Božje Riječi.

2. U tome je kontekstu izazov i promišljanje o vremenu sv. Augustina. Danas se sa svom jasnoćom osjeća i živi razlomljenost i fragmentarnost vremena bez ikakvih koordinata i odnosa povezanosti prošlost-sadašnjost-budućnost, kao i nemoć subjekta u promišljanju vremena. Stoga govor o Augustinovom poimanju vremena izaziva na daljnja filozofska i teološka promišljanja o tome pitanju.

3. Izazov promišljanja o predaji na temelju Gadamerove misli, izazov je posebice za filozofe i teologe u Hrvatskoj. Upravo na temelju Gadamerovih promišljanja danas je u odnosu spram predaje i u teologiji moguć kritički odnos koji je u stanju razlikovati između vrijednosti i ne vrijednosti predaje. Predaja je, kako napominje Pottmeyer, konstitutivni element *ljudske* kulture koji se oslanja na dvije temeljne antropološke činjenice: s jedne strane na ograničenost, smrtnost i povijesnost čovjeka, s druge strane na nužnosti stvaranja na iskustvu, znanju i na sposobnostima usvojenim od drugih kako bi se mogla roditi i razviti kultura. Jezik je *medij* kojim se prenose predaje, a i sam je predaja. Iz jezika i pisma proizlazi da sposobnost prenošenja biva razvijana i prenesena i iz toga proizlazi kako je nužno stvoriti precizne funkcionalne uloge.

4. Promišljanje o Levinasovoj i Hildebrandovoj etici izazov je i za teologiju i filozofiju u promišljanju odnosa subjekt i »drugoga« koji može biti različito shvaćen. Shvaćanje da je subjekt sveobuhvatni gospodar sebe samoga, kao i doživljaj slobode u smislu emancipacije i autonomije koja omogućuje vladanje sobom, neovisnost, ali u isto vrijeme i vladanje drugim, pokazuju se kao neprihvatljivi za današnju misao i shvaćanje života. Ali, tu se otvara i po-

druže kritike »drugoga«. Jer, prema tom »drugome« subjekt je pozvan zauzeti stav poslušnosti i otvorenosti za njegov prijem što može dovesti do asimetričnog odnosa gospodarenja »drugoga« nad »ja«. Time kao da se gubi dostojanstvo jednoga, individualnost, jedinstvenost osobe. Kršćansko promišljanje polazi od shvaćanja odnosa identiteta i različitosti kao odnosa međusobne upućenosti, a da jedan nema primat nad drugim niti i da se jedno u drugome izgubi. Za nas kršćane temelj ozbiljnog promišljanja identiteta kao međusobne povezanosti u različitost svoje izvorište nalazi u nauku o Trojstvu, pored promišljanja o utjelovljenju, što i osporava stav ponekih da je teologija prvenstveno unitarna i onto-teološka.

Ono što pomalo otežava čitanje jest sama činjenica da je knjiga zbirka članaka i studija. Stoga se čitatelj ponekad susreće sa istim objašnjenjima i uvodima na više mjesta. No, to ne umanjuje vrijednost i važnost ove knjige za sve one koji se bave filozofijom i teologijom.

Željko Tanjić

DESEČAR, Alexander, *Die Bibel und Homosexualität*, Kritik der revisionistischen Exegese (Schriften des Initiativkreises katholischer Laien und Priester in der Diözese, Heft 43), Augsburg, 2002., 30 Seiten.

(1) Studija rabi *defenzivni* pristup, što proizlazi iz samog podnaslova kao i iz niza u kojem je ovaj esej objavljen. Desečar naime biblijski pristup podvrgava kritici (neuobičajene) revizionističke egzegeze. Biblijska mjesta spominju se višestruko, kako pojedinačno tako i skupno. Prosuduje i tzv. aforističku uporabu Bi-

blije, zatim kontroverznu diskusiju o homoseksualnosti u stručnim spisima i monografijama koje autor i navodi, odnosno tumači u 125 bilježaka.

(2) Na pet stranica (str. 6-10) *starozavjetna* mjesta govore o homoseksualnosti kod Sodomaca (Post 19,15) i Gibeonaca (Suci 19,13-48). Mjesta osim neprirodnog općenja govore i o povredi gostoprimstva i o silovanju jedne žene. Lev 18,22 osuđuje homoseksualnost kao gnusobu.

Zanimljivo je prijateljstvo između Davida i Jonatana (1 Sam 18,1-4; 20,30; 2 Sam 1,26). U tužaljki se spominje Davidova ljubav prema Jonatanu, Šaulovom sinu: ta mu je ljubav bila još od ženske čudesnija. I nakon takvog iskaza nije posrijedi neki homoerotičan odnos. David je naime imao više žena i inoča pa se na spolnoj razini prema prijatelju Jonatanu nije događalo ništa, nego je posrijedi nesporna razina intenzivnog prijateljstva.

Religioznopovijesno tumačenje govori o hramskoj poganskoj sakralnoj praksi prostitucije na starom istoku. Kultnost nije etički opravdana već znači otpad. Osuđen je travestitizam (Pnz 22,5). Bdiye se i sankcionira povreda djevičanstva (Pnz 23,13-21). Općenje sa životinjama se također nabrja, ali se u Bibliji tek spominje, a ne opisuje.

Desečar iznosi više moralne zaključke nego bavljenje tekstem. Kao bibličar zna dobro da bi tekstove trebalo izdvojiti i analizirati i tek bi se onda moglo izvući neke ne konfesionalne i ništao polemičke zaključke. A ovdje se barata takvim zaključcima, direktnim sadržajima i dakako bavljenjem u drugom kontekstu i zaključcima što nije posao egzegeze i biblijske teologije.

(3) Opširniji opis homoseksualnosti preostaje *novozavjetnom* pristupu (str. 11-17). Isus u ophođenju s ljudima pokazuje blagost. Isus odstranjuje kamenovanje radi preljuba, preljubnici oprašta, ali traži da se obrati od grijeha (Iv 8,2-11). Ovdje se

obrađuju, i to ponajviše moralno, Pavlovi tekstovi tzv. katalozi grijeha. Tako se opširno na četiri stranice obrađuje tekst (Rim 1,18-32) o lezbijstvu i homoseksualnosti (1,26-27) koje Pavao odbacuje. Prilaze i katalozi grijeha u 1 Kor 6,9-11 (i Gal 5,19-21) gdje se spominju prijestupnici: mekoputnici i muškoložnici koji su radi svog ponašanja isključeni iz kraljevstva Božjega. Ovdje autor i opet unosi kasnije stvorenu terminologiju seksualnog morala. Konačno katalog grijeha nabrja se i u 1 Tim 1,8-11: u r. 10 spominje se muškoložništvo. Ipak se ne govori o jasnom razgraničenju homoseksualnosti od pedofilije (dobro poznate i prakticirane u antiki i kod velikih antičkih imena). Pavao dakako poznaje helenistički svijet ali kao starozavjetni vještak i židovski praktikant poznaje prije svega povijest stvaranja gdje se spominje muško i žensko, prirodno i naravno ali i suprotno međuljudsko ophođenje.

(4) *Zaključak* sažima tematiku i opravdava je biblijskom hermeneutikom (str. 18-21). Današnji govor o homoseksualnosti (i lezbijstvu) Svetim se pismom bavi samo početno, izvan šireg biblijskog konteksta i seksualnog morala. To polazište ostaje bez utjecaja na današnje stanje, rasprave i odluke. Suvremena autonomnost, samoodređenje i glasnost homoseksualnog pratriciranja i vezivanja nisu ni pošto biblijske provenijencije. Biblija je u suvremenom pravdanju samo jedan od izvora i opravdanje antičkih svjedočanstava. Apologetski ton, preveliko distingviranje problematike i poznato dociranje ne proizvode ipak promjenu. Ideal i ljudska razumnost među ostalim abuzusima takvo pratriciranje smatraju autodestruktivnim ponašanjem u ljudskoj vrsti. Dakako, da nema analogija, nema ni diferencijacije ni precizacije u Bibliji o području homoseksualnosti (i lezbijstvu). Stari i Novi zavjet

uzeti doslovno i literarno odbijaju svaku istospolnu praksu što je postalo tradicionalnim i samorazumljivim uvjerenjem u židovstvu i kršćanstvu. Autor obilno rabi manje biblijsku, a više sistematsku moralnu literaturu. No, naslov bi pretpostavljao potpunu egzegezu biblijskih tekstova u kojima se govori o homoseksualnosti (i lezbijstvu) gdje bi do izražaja došlo svako (pa i tzv. tradicionalno) tumačenje biblijske tematike. Argumente, kvalifikacije, osjetljivo i tankoćutno izražavanje, dakako i pozadi biblijskog izlaganja, autonomno poduzimaju sistematski teolozi i posebno moralisti. Postojeći svešćić trebao bi nositi i njihov odgovarajući naslov.

*Nikola Hohnjec*

Gisela & Dieter ANDRESSEN, [et alii], BIBLIJA, knjiga nad knjigama, nekoć i sad, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., 240 stranica, veliki format, bogato ilustrirano, na kunstdruckpapieru.

Ovo divot-izdanje o Bibliji, knjizi nad knjigama, s bogatim i poučnim tekstovima, s vrlo ukusnim, različitim i iznad svega edukativnim ilustracijama, daje uvid u vrlo složeni svijet Biblije i njezina okoliša, u knjižnicu s oko 70 knjiga vrlo različita oblika i sadržaja, mitskog i povijesnog, epskog i lirskog, vjeroispovjednog i liturgijskog, sumnjičavog i vizionarskog ... Izvrsno pomagalo za 2003. godinu koja je posvećena Bibliji.

Knjiga se nastavlja na već objavljeni međunarodni divot-izdanja *Isus, 2000 godina povijesti vjere i kulture* (KS, Zagreb 2000.), *Ljubav je jača od smrti* (KS, Zagreb, 2001.). Ovim je izdanjima hrvatska vjerska kultura vrlo obogaćena.

Knjiga je složena kao što je složena i sama Biblija. Najprije valja spomenuti izvrsne članke međunarodno priznatih stručnjaka koji vrlo informativno i nenametljivo uvode čitatelja u tajanstveni svijet Biblije. Među člankopiscima vrlo su poznata imena u svijetu istraživanja Biblije: Dieter Andressen, Gisela Andressen, A. Fiedländer, O. Keel, A. Th. Khoury, J. Köhler, B. Lang, Mitropolit Pitirim, A. Pitta, P. Schmidt, R. J. Schreiter, Dorethee Sölle, Cl. Thomas, Ch. Wetzel, W. Zier. Njihovi su prikazi popraćeni umjetničkim slikama i poučnim crtežima koji olakšavaju razumijevanje njihovih tekstova o Bibliji. Tako se um i oko zajedno uposljuju da bi čitatelj mogao što bolje razumjeti biblijski svijet a iznad svega ono što Biblija kao »knjiga Božja« čitatelju poručuje. Pisci tematski opisuju Bibliju u svim vidovima, od arheologije do političke teologije, od ekumene do religijskog dijaloga.

Proslov knjizi teološki i pjesnički zgnusnuto na jednoj stranici, poput nekog himna u čast Bibliji, napisao je *Bonaventura Duda*.

U uvodnom članku »Biblija kao Božja riječ« (str. 8-33) *Wilhelm Ziehr* raspravlja o tomu kako je Biblija sastavljena, kada je i kako nastala, te kako je ona oblikovala kulturu Europe (istočne i zapadne), kako su je gledali i čitali siromasi (Biblia pauperum, Biblija siromaha). Bibliji i življenju s njome treba zahvaliti da je latinski Zapad – srednja i zapadna Europa – uspio nadvladati stagnaciju koja je nastala propašću Rimskoga carstva. Kršćanstvo i crkve »uspjeli su od stagnacije sačuvati trajni identitet Biblije i njezino izlaganje u stalnom razračunavanju s rastućim protokom ideja raznih epoha i nacija, u ratu i miru, kroz duhovni razvoj Europe, u skladu sa skolastičkim maksimuma i razmišljanjima, s renesansom, re-